

ويلے انان جموں بهدرواه دے علاقے تون علاوہ پور
کھڑے کھڑے علاقے دا ادار کیتا سی۔

سو نقشے تون صاف اندازہ لایا جا سکدا ہے کہ
صاحب لیہ تون کارگل، سکر دو، کارگل، امر ناتھ،
پہلگام، مٹن، اننتناگ، بیجبھیڑا، اونتیپرا، سری نگر،
پرمکھ گنگا، سری نگر، ولر جھیل، بیرواہ، توس
میدان، جلیاں، پنچھ، کوٹلی ستیا (کوبالا)، بالاکوٹ،
حسن ابدال، پیشاور تے پھر قابل گئے۔

---◆---

لیہ دے لامیاں گورو جی دی تصویر پتھر 'چ گھڑی

تبت تون آگے گورو صاحب چشل درھے تھانی لداکھ
وچّ داخل ہندے ہن۔ حالان بھارت وچّ، لداکھ وی
بودھی علاقہ ہی ہے۔ کسے ویلے سکھ راج دا حصہ
رہن کرکے، لداخ اج جموں کشمیر صوبے دا پوربی
بھاگ ہے۔

لیہ دے لوکاں دا مننا ہے کہ شہر دے آلے دوآلے اس
بنجر ریگستان وچّ جو ہریاول ہے اوہ گورو صاحب دا
ہی کرشمہ ہے۔ اتھے دے راجے نال کی گلّ بات
ہوئی، اس بابت اتھاس چپّ ہے۔ شاہی محلّ لاگے
جتھے گورو صاحب نے اپنا ڈیرہ لایا سی اتھے اک
پرانہ درخت اج وی موجود ہے۔ کیہا جاندا ہے کہ گورو
صاحب نے داتن کرکے اتھے گڈ دتی جو وشال
مسواک رکھ دے روپ وچّ اج وی موجود ہے۔

مسواک دی داتن پورے جگت وچّ پرسدھ ہے۔
ڈاکٹری سائنس انوسار وی میسواک دی داتن دندان
واسطے بہت مفید گئی گئی ہے۔ ایہہ رکھ پنجاب
وچّ نہیں ہندا۔

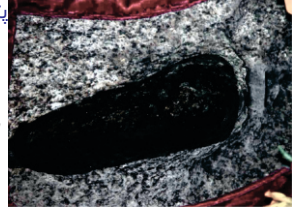
کجھ دن اتھے رہ کے گورو صاحب پھر سندھ دے نال
نال آگے ودھے۔ لیہ تون ۲۵ کہ۔ می۔ دور بھاؤ نمو
قصبے تون ۱۰ کہ۔ می۔ پہلا گورو صاحب دی یادگار
پتھرتے آکری ہوئی ہے۔

جتھے وی سنگتاں گورو صاحب دی کوئی نشانی
رکھناں منگدیاں سن تان عموماً صاحب دی جتی

داتن صاحب، لیہ۔ گورو صاحب دی کیتی داتن اج میسواک دے روپ
وچّ وڈے رکھ دے روپ وچّ۔

پتھر وچّ گورو صاحب دی تراشی
ہوئی مورت اتے نشان چرن۔

جاں کھڑاواں رکھ لیندے
سن۔ اتھے کیونکہ پتھر
عام ہن اس علاقے وچّ پھر
گورو صاحب دے پدّ چنہ

پتھرتے آکرے ہوئے ہن۔ کیونکہ اتھے سنگ تراش وی
عام ہی سن، بت تراش نے اتھے پھر نرے پدّ چنہ ہی
نہی تراشے اس نے گورو صاحب دی مورتی وی پتھر
وچّ گھڑی ہوئی ہے۔ اس مورتی تے پدّ چنہ بارے
سنتھانک لوکاں وچّ طرحاں طرحاں دیاں دند۔
کتھاواں موجود ہن۔

زیادہ جھڑی کتھا چلدی ہے اوہ ایہہ ہے کہ علاقے وچّ
اک راکھش نے بڑی ہاباکار مچائی ہوئی سی۔ گورو
صاحب نے جدوں اس نوں سو دھنا چاہیا تان اس نے
گورو صاحب ول اک پتھر ریڑّ دتا۔ جوہیں اوہ پتھر
گورو صاحب نوں چھوہدا ہے تان اوہ موم دی نیائی
نرم ہے جاندا ہے جس کرکے گورو صاحب دے سر ریر
دی چھاپ پھر اس چٹان تے آجاندی ہے۔

جتھوں تک پدّ چنہاں دا سوال اس بابت دند کتھا
کہندی ہے کہ راکھش نے پھر پتھرتے پیر ماریا اس
کرکے پیر دا نشان پتھرتے رہ گیا۔ (حالان کہ پیر دا
نشان گورو صاحب دا ہے)۔

ویکھن والے دسدے ہن کہ گہ نال تکیا پتہ لگدا ہے
کہ پتھر تراشیا ہویا ہے۔ وقت نال دند کتھا جو پرچلت
ہو گئی اس وچّ سچائی نہیں لگدی۔ اندازہ ایہو لایا
جا سکدا ہے کہ چٹان تے گورو صاحب دی مورت ہی
بنی ہے تے نشان وی اوناں دے پیر دا ہی ہے۔

سو سری نگر لیہ سڑک تے اج پتھر صاحب
گرو دوارہ گورو صاحب دی آمد دی یاد تازہ کردا ہے۔

---◆---

سکر دو تے کارگل وچّ بابا

کیونکہ راجنیتک پکھو بالٹیسٹان پہاڑی علاقے دے
شہر سکر دو تے کارگل اونی دنی مشہوری تے سن۔
کارگل تان پرانا گرو دوارہ اج وی موجود ہے۔ گورو
صاحب لیہ تون سندھ دریا دے نال چلدے ہوئے
بٹالک تون ۲۵۰ کہ۔ می۔ دا سفر کرکے سکر دو (اج کلھ

ابھیوا .. ۶ کریم ملے پاوے سچے ناؤ .. تم سر ناگت ریو
سبھاؤ .. تم تے اچھو بھگتی بھاؤ .. جب جاہو گرمکھ
پر ناؤ .. ۷ ہومے گرب جانی من بھینے .. جھوٹھ ن
پاویس پاکھنڈ کینے .. بن گرب سبب نہی گھڑ باؤ .. نانک
گرمکھ تہ بیچارک .. ۸ ۶

امر ناتھ گورو صاحب نے پنڈیاں نوں سمجھایا کہ
قدرتی ورتارے نوں تسی رب بنا کے لوکائی نوں
گمراہ کر کے پاپ کر رہے ہو۔ لوکائی نوں رب دے نام
نال جوڑو ناں کہ ہمسی بناؤ۔ کئی لکھاریاں ایہہ
لکھیا ہے کہ صاحب میلے تے حاضر سن تے جنان چر
میلہ رہا گورو صاحب اتھے ہی رہ لوکائی دا ادھار
کردے رہے۔ پہنچے سادھواں نوں سمبودھن کردے
ہوئے صاحب نے ماردا نے دی رباب تے شبد گاویاں:-

ملار محلہ ۱ جاگت جاگ رہے گر سیوا پن پرے کو
ناہی .. انک جنن کر رہن ن پاوے آج کاچ ڈھر پانہی
.. اس تن دھن کا کہہ گرب کیسا .. بنست بارن
لاگے بورے ہومے گرب کھپے جگ ایسا .. ا رہاؤ .. جے
جگدیس پر بھور کھوارے راکھے پرکھے سوئی ..
جیتی ہے تیتی تجھ ہی تے تم سر اوڑن کوئی .. ۲
جی اپائی جگت وِس کینی آہے گرمکھ انجن .. امڑ
اناتھ سرب سر مور کال بکال بھرم بھے کھنجن .. ۳
کاگد کوٹ ایہہ جگ ہے پپرورنگن چہن چترائی ..
نانی سسی بوند پون پت کھووے جنم مرے کھن
تا ۵ .. ۴ ندی اپکنتھ جیسے کھڑ ترور سر پن گھڑ
گھر ماہی .. الٹی ندی کہاں گھڑ ترور سر پن دسے
دوجا من مانہی .. ۵ گارڑ گر گیان دھیان گر بچنی
بکھیا گرمت جاری .. من تن پینو بھنے سچے پایا ہر کی
بھگت نراری .. ۶ جیتی ہے تیتی تده چاچے تو سرب
جیان دیالا .. تری سرن پرے پت راکھہ ساچ ملے
گوپالا .. ۷ بادھی دھندھ اندھ نہی سوجھے
بدھک کرم کماوے .. ستگور ملے ت سوجھیس
بوجھیس سچ من گیان سماوے .. ۸ نرگن دیہہ ساچ
بن کاجی مے پوچھو گڑ اپنا .. نانک سو پر بھ پر بھو
دکھاوے بن ساچے جگ سینا .. ۹ ۲

یاد رہے کشمیر دا علاقہ پنڈتاں / ودواناں دا علاقہ

گیا جاندا رہا ہے۔ پرانے سمیاں وچ اتھوں دی ودوتا
مشہور رہی ہے۔ انیکاں گرتھ اس علاقے وچ رچے
گئے بن۔ وقت پا کے بہتے پنڈت تان مسلمان بن گئے۔
کچھ اجے وی ہندو بن۔ ۱۹ جنوری ۱۹۹۰ نوں جگموبن
لال جموں کشمیر دا گورنر سی تان سرکاری گپت
نیتی تحت کشمیری پنڈتاں دی ہجرت کشمیر توں
کروا دی گئی۔ آج پنڈت جموں جاں بھارت دے ہور
حصیاں وچ جاوے۔

پنڈتاں دی پرسدھی کارن گورو صاحب نے کشمیر
دے علاقے نوں کچھ ودھ سماں دتا۔ تے جتھے کتے وی
پنڈتاں دا کیندر سی اتھے پہنچ اک نرکار دے نام
دے سدھانت نال جوڑیا۔

امر ناتھ توں چلکے گورو صاحب پنچتارنی پاسیو
لنگھ کے چندنواڑی توں پہلگام کوئی ۶۰ کہ۔ می۔ دا
پیدا کیئا۔ ایہہ نہی پتہ لگا کہ گورو صاحب دے ویلے
ایہہ پنڈ ہوند وچ آچکا سی جاں نہی۔ کیونکہ اس
رستے گورو صاحب آئے سن گرسکھانے پہلگام وکھے
جو گرو دوارہ بنایا ہے اس نوں گورو پاتشہاہ دی
پھیری نال جوڑ دتا ہے۔ ایہہ لڈر گھاٹیڑ دا علاقہ اپنی
قدرتی خوبصورتی کر کے پوری دنیا وچ پرسدھ ہے۔

---◆---

مٹن دا برہم داس کھندا "توں کیسا سادھو ہیں سربر دوالے چم لویٹیا ہویا ای؟"

گورو صاحب دی پھیری دے صدی پہلاں راجا
سلطان سکندر (بتشکن) (۱۳۸۳-۱۴۱۳) نے مٹن جاں
مارتنڈ دا پرسدھ سورج مندر ڈھایا سی۔ ایہہ مندر
کشمیر دی شان سی جو ۱۷۲۵ ای۔ دے آس پاس دا
تعمیر ہویا سی۔ سو امر ناتھ توں گورو صاحب دا
اگلا نشانہ مارتند جاں مٹن جانا سی۔

صاحب اس رستے آئے جتھے اچکل پہلگام، چندنواڑی
آدی پیندے بن بھاؤ کوئی ۸۰ کہ۔ می۔ پیدا کیئا امر
ناتھ توں۔

جدوں گورو صاحب مٹن آئے ادوں تک مندر دی حالت
خراب ہو چکی سی۔ پھر وی اجیہے دھارمک تے
سبھیچارک ستھان ختم ہندے ہندے وی وقت لے

گیانی - ۲۲۰ (سکر دو) ۲

امر ناتھ اک گفا ہے جس دے آتے چٹان وچ تریڑ ہون کر کے
پچھو تھوڑا تھوڑا پانی سمدا رہندا ہے۔ زیادہ ٹھنڈ ہون کر کے
پانی نالو نال جمدا جاندا ہے۔ جتھے پانی ڈگدا ہے اتھے برف دے
تہڑے بن جاندا ہن۔ بجاری اوہناں برف دے ڈھیراں چوں اک
نوں تراش کے پرچلت لنگ دی صورت دے دندے ہن۔ پواڑا تان
اودوں پیندا ہے جدوں ٹھنڈ گھٹ ہووے۔ پچھے سن ۲۰۰۴ وچ
پریندھکانے پٹھان کوٹ دی آئیس فیکٹری توں اک ٹرک برف دا
منگوا کے لنگ دا زمان کیئا سی۔ شر دھالواں نوں پتہ لگ گیا جس
کر کے شر دھالواں نوں بڑی نموشی ہوئی سی۔
برف دے کھسکن (اولنچہ) دا ڈر اتھے وی بنیا رہندا ہے۔ سرکار
نوں اس گل دی چنتا رہندی ہے۔
اتھوں دی وی اوہو کتھا ہے جو کیلاش علاقے دے مندران وچ
پرچلت ہے۔ بھاؤ شوجی نے پاربتی نوں اتھے ہی امر کتھا

سناؤنی شر وع کیتی ہی سی کہ پاربتی دی اکھ لگ گئی۔ لاگے
طوط دا بچہ اپنے آئے وچ بیٹھا کتھا سندا رہا تے نال نال ہنگارا
بھری گیا۔ شو جی نے سمجھیا کہ پاربتی ہنگارا بھر رہی ہے۔ بعد
وچ جدوں شو جی نوں پتہ لگا کہ پاربتی تان سو گئی سی ایہہ
طوط دا بچہ چلاکی نال امر کتھا سن گیا ہے تان شو جی طوط
دے چوچے نوں مارن دوڑیا۔ بچیا اگے اگے شو جی ترشول لئی
پچھے پچھے۔ آخر چوچے نے ویکھیا کہ بیاس رکھی دی پنتی ننگی
ناہ رہی سی۔ چوچا اوہدے ڈھڈ وچ وڑ گیا۔ شو جی کویچیاں
کھائی جائے۔ ۱۲ سال تک چوچا باہر ناں نکلیا۔
آخر وشنوں بھگوان نے چوچے نوں آکھیا بھئی ہن تان جنم لے لو۔
چوچا جمیا۔ اوہدا ناں سکھدیور رکھی رکھیا گیا۔
چوہیں کہ پہلاں وی دسیا جا چکا ہے بجاری نوں حق حاصل ہے کہ
اوه مندر دی پرسدھی ودھاؤن واسطے کوئی وی کہانی گھڑ
سکدا ہے۔

جاندهے ہن۔ مٹن نرا دھارمک کیندر ہی نہی سہی اتھے وی ہردوار دے پنڈیاں دی نیائی علاقہ دے لوکاں دے کرسینامے وی لکھے جاندهے سن۔ جوہی روحانیت دا اصول ہے کہ مہان لوک چھپ نہی سکدے، 'منے پتے سیو پرگٹ جائے' جاں پھر 'پردہان پرکھ پرگٹ سبھ لوی۔' گورو صاحب دی آمد دی چھیرے چرچہ ہو اٹھی۔

ایہہ چرچہ سن کے کہ اک الوکک قسم دا جانی جان چمتکاری سادھو آیا ہے علاقہ دا ودوان پنڈت برہم داس، جو مٹن توں ۱۳ کھ۔ می۔ بیٹھاں بجیڑے رہندا سہی گورو جی نوں 'راہے پاؤن' مٹن آ گیا۔ برہم داس دی مشہوری سہی کہ اس کول انیکاں دھارمک گرتھ موجودے۔

گورو صاحب نے اودوں یاک دی کھلّ دی بنی پوشاک پہنی ہوئی سہی۔ پیری وی چمڑے دی جتی سہی۔ ضروری واسطے گورو صاحب کول رسے سن جو انان پگتے بنے ہوئے سن۔

گورو صاحب بہت پیار ستکار نال برہم داس ل ملے۔ نمسکار بلائی۔ صاحب دا ایہہ حلیہ ویکھ برہم داس دا اک دم پارا گرم ہو گیا۔ اس نے پیدیاں ہی سواالان دی بچھاڑ کر دتی۔ تسہی کھڑی سمپردا دے سادھو ہو؟ کی تسہی ہندو ہو، کہ مسلمان، کہ کون ہو؟ تسہی سادھو ہو کے چمڑہ کیو پایا ہویا ہے۔

گورو صاحب نے بڑی حلیمی نال اتر دتا کہ چاہے کوئی ہندو ہے جاں مسلمان ہووے ربّ دے سچ تخت تے پہنچن دارستہ تاں اکو ہی ہے کیونکہ اوہدا دروازہ وی اک ہی ہے۔ نالے میں تاں اس دا اپاشک ہاں جس نے ایہہ چمڑہ بنایا ہے۔ جس نے تہانوں وی بنایا ہے۔ صاحب نے مردانے دی رباب تے سید گا ویا۔

محلہ ۱ ہیکو پادھڑ بیکت دڑ گر پوڑی نج تہاں۔ روڑو ٹھاکر نانکا سبھ سکھ ساچو نام۔ ۲ پوڑی۔ آپنے آپ ساچ آپ پچھانیا۔ امبر دھرت وچھوڑ چندوا تانیا۔ وں تھما گگن رہائ سبت نیسانیا۔ سورج چند اپائ جوت سمانیا۔ کیئے رات دننت چوچ وڈانیا۔ تیرتھ دھرم وپچار ناوں پرانیا۔ تدھ سہر اوڑن کوئی کہ

پنڈت برہم داس دا گھر اج بجیڑے وکھے گرتھستان بن چکا ہے۔

آکھ وکھانیا۔ سچے تخت نواس ہور آون جانا۔ ۱ گورو صاحب ساہمنے برہم داس بار بار اپنے کتابی گیان نوں مہرے رکھے جس تے گورو صاحب نے سبت پڑ پڑ گڈی لدیٹھہ' والا گا دتا۔ جس تے برہم داس نوں ہور روہ چڑھ گیا۔

بہت گیان دیاں گوسٹاں ہوئیاں۔ برہم داس نال گلاں باتاں چل رہیاں سن کہ مینہ آ گیا۔ برہم داس کہن لگا کہ مینہ نال لوکاںی سکھ دا ساہ لیندی ہے۔ گورو صاحب نے کیہا کہ ہر کوئی خوش نہی ہندا برسوات نال۔ امیر بندہ تاں چلو خوش ہووے گا پر برسوات غریب نوں دکھ دندی ہے۔ ہس کے کہن لگے مسافر وی تاں تنگ ہندے نے مینہ کھڑے'چ۔

گورو صاحب نے سبت اچاریا:-

سلوک م ۱ نانک ساون جے وسے چہ اوماہا ہوئی۔ ناگاں مرگاں مچھیاں رسیاں گھر دھن ہوئی۔ ۱م ۱ نانک ساون جے وسے چہ وچھوڑا ہوئی۔ گائی پتا نردھنا پنٹھی چاکڑ ہوئی۔ ۲ پوڑی۔ تو سچا سچیاڑ جن سچ ورتایا۔ بیٹھا تاڑی لائی کول چھپایا۔ برہمے وڈا کہائ انت ن پایا۔ نہ تس باپ ن مائع کن تو جایا۔ نہ تس روپ ن ریکھ ورن سبایا۔ نہ تس بھکھ پیاس رجا دھایا۔ گر مہ آپ سموئی سبت ورتایا۔ سچے ہی پتیاں سچ سمایا۔ ۲

روحانیت نال سبندھت بہت گلاں باتاں ہوئیاں برہم داس نال۔ پولی پولی برہم داس نوں احساس ہوئی جا رہا سی اوہدی گوسٹ کسے سدھارن سادھو نال نہی ہو رہی۔

برہم داس اوتاراں دی اہمیت دیاں گلاں کرن لگے پیا کہ رام ہی ربّ ہے کرشن ہی ربّ ہے۔ صاحب نے اتھے پھر سبت اچاریا:

سلوک م ۱ سہنسہر دان دے اندر روایا۔ پرس رام رووے گھر آیا۔ اجے سورووے بھیکھیا کہائ۔ ایسی درگہ ملے سچائ۔ رووے رام نکالا بھیا۔ سیتا لکھمن وچھڑ گیا۔ رووے دپسہر لنگ گوائ۔ جن سیتا عادی ڈرو وائی۔ رووہ پانڈو بھئے مجور۔ جن کے سوامی رہت حدور۔ رووے جنمیا کھئی گیا۔ ایکسی کارن

مٹن وکھے ۸وی صدی ای۔ دے مارتنڈ مندر دے کھنڈرات

پاپی بھیا۔۔ رووہ سیخ مسائق پیر۔۔ انت کال مٹ لاگے
بھیڑ۔۔ رووہ راجے کٹ پڑائ۔۔ گھر گھر ماگہ بھیکھیا
جائ۔۔ رووہ کرپن سنیچہ دھنُ جائ۔۔ پنڈت رووہ
گیانُ گوائ۔۔ بالی رووے ناہ بہتاڑ۔۔ نانک دکھیا سبھ
سنسساڑ۔۔ منے ناؤ سوئی جن جائ۔۔ اوری کرم ن
لیکھے لائی۔۔ ۱

گورو صاحب نے برہم داس نوں سمجھایا کہ بھائی
اوہ اوتاری پرکھ سارے نرنکار دے پیدا کیتے ہوئے سن
جناں نے دکھ سکھ جرے۔ اسیں اس نوں مننا ہے جنے
اونان اوتاراں نوں وی پیدا کیتا۔

برہم داس نے اک آخری سوال کر دتا۔ کہن لگا کہ
مہاتما جی تسے ربّ دیاں کئی رچناواں گنٹائیاں۔
مینوں ایہہ دسو جدوں ایہہ رچنا موجود ہی نہی
سن تان پھر ربّ دا سنکلپ کوے پیندا ہووے گا؟
تسے کہندے ہو نرنکار سچیت ہے، سادے انگ سنگ
ہے، سانوں سنندا، سانوں ویکھدا ہے بڑا دیالو ہے،
رچنا دی غیر موجودگی وچ تسے ربّ دا احساس
کوے کر سکدے ہو؟

اوتھے پھر گورو صاحب نے مردانے نوں سچیت کر کے

گرو دوارہ پہلی پاتشاہی مٹن

ماروراگ وچ سبدا چاریا:

مارو محلہ ۱ اربد نربد دھندھوکارا۔۔ دھرن ن گگنا
حکم اپارا۔۔ نہ دُن رین ن چنڈن سورج سنّ سمادھ
لگائدا۔۔ اکھانی ن بانی پون ن پانی۔۔ اوپت کھپت
ن آون جانی۔۔ کھنڈ پتال سپت نہی ساگر ندی ن نیڑ

پراتن ۱۷۰۰ وچ آیا ہے کہ ایہہ بانیاں اتھے رچیاں گئیاں سن۔
ای کیونکہ بالے لکھیا ہے کہ اداسی چھوٹی جہی سی۔
برہم داس دا بیجیاڑا والا گھر جہلم دریا دے کنڈھے ہی موجود
سی۔ جتھے پھر دھرم سالان بن گئی۔ بیجیاڑا وکھے ہی اک دھارمک
برتی والی بیبی گوپی دینی نوں گرمت دا اپدیش دتا۔ ۱۸۱۵ ای دے
آس پاس بھاؤ سکھ راج دی چڑھت ویلے اتھے خوبصورت گرو دوارہ
بنیا۔ ۱۹۵۰ دے آس پاس سرکار نے گرو دوارہ ڈھاہ دتائے اتھوں دی
سڑھک کڈھی۔

اج کلہ گورو نانک پاتشاہ دا یادگاری گرو دوارہ جہلم دے کھبے کنڈھے
پل کول موجود ہے۔

گورو نانک گرو دوارہ مٹن - مٹن وکھے جہڑے دو چشمے بن اوتھے بنے
سروور دے وچکار اک وڈا پتھر دا تھڑا پنڈا سی۔ کہیا جاندا ہے کہ اس
تھڑے تے بہہ گورو صاحب تے سنسکرت ودوان برہم داس دی گوسٹ
ہوئی سی۔ گرو دوارہ صاحب دی پہلی عمارت سنّ ۱۷۶۶ ای وچ
گرمکھ سنگھ نے بنوائی سی۔ بعد وچ سکھ جرنیل ہری سنگھ نلوآنے
۱۸۲۱ وچ بنائی۔ انانے چشمیاں دے دولے ۷ کمرے تعمیر کروائے ہر
اک وچ گورو گرنتھ صاحب دا پرکاش کروایا۔

ڈوگرا راجا پرتاپ سنگھ (۱۹۰۵-۱۹۰۹) نے ایرکھا وس ایہہ ۷ گرو دوارے
ڈھیا دتے۔ بعد وچ کیندری تھڑے تے ۱۹۴۴ ای چ مندر بنوا دتا۔ ہندواں نے
گرو دوارے نوں باہر کڈھواؤن لئی عدالت وچ کیس کیتے ہوئے۔
گرو دوارے دے نال ہی اک پراتن چنار دارکھ وی ششوبھت ہے۔ اتھے
گورو گرنتھ صاحب دی اک پراتن بیڑ وی موجود ہے جس تے ہری
سنگھ نلوآنے پتھ لکھت گربانی دیاں کجھ سطران وی موجود ہن۔
(حوالہ: گرو دوارہ کوش - جسیر سنگھ-۳۳۹)

جہلم دے کنڈھے مٹن (۶ ک.می) انتنتاگ (۹ ک.می) تے بیجیاڑا شہر
نیڑے نیڑے ہی ہن۔ انتنتاگ شہر وکھے وی گورو نانک صاحب دا
یادگاری گرو دوارہ موجود ہے جس بابت شہرومنی کمیٹی دوارا
پرکاشت گرو دوارہ کوش - لکھاری جسیر سنگھ نے پنہ ۳۴ تے اس پرکار
لکھیا ہے:-

جدوں گورو صاحب انتنتاگ آئے تان اوہناں نے باہروار ناگیل ناں دے
چشمے کول قیام کیتا۔ جتھے اج گرو دوارہ گورو نانک استھان کر کے
پرسدھ ہے۔ ایہہ گرو دوارہ سکھ راج توں پہلاں ہی اتھے قائم ہو چکا
سی۔ سکھ راج سمیں اس گرو دوارے نال کافی جگیراں لگیاں ہوئیاں

سن۔ جس دی گواہی پرانی رشاداں توں ملدی ہے۔ ۱۹۴۵ وچ ڈوگرا راج
سمیں اس گرو دوارے نوں گرو دوارہ نانکسر مٹن وانگ ہندو پراپتی
قرار دین دیاں سازشاں نمودار ہوئیاں۔ دھرم ارتھ کوسل ولوں کیس
دائر کیتے گئے۔ اس سمیں کجھ سکھ چنتکان نے مٹن دی سنگت
پاسوں پرانے رشاد ڈھونڈ کے سکھ کاج نوں مضبوط کیتا تے ڈوگرے
راجیاں دی سازش نوں بے نقاب کیتا۔

گرو دوارے دی اجوکی عمارت دکھن ول ۱۹۵۰ وچ آئے دوسری منزل ۱۹۷۰
وچ بنائی گئی۔ ایہہ گرو دوارہ بازار دے وچکار ہے۔ ایہہ نگر اس
سمیں وی سنسار دیاں خیراں وچ آیا جدوں ۳۶ نہتھے سنگھاں نوں
پنڈ چٹھی سنگھپرا وچ بڑی بے دردی نال ظالمانے مار دتا سی۔
جسیر سنگھ جس گھٹاں دا اپر ذکر کر رہے ہن اوہ ۲۰ مارچ سنّ ۲۰۰۰
نوں واپری سی جدوں امریکی راشٹریٹی بل کلنٹن نے ۲۴ مارچ نوں
بھارت آؤنا سی۔ بھارتی میڈیٹے نے ادوں الجام لایا سی کہ ایہہ
پاکسٹانی اتوادیاں دا کارا ہے۔ بعد وچ سکھ منکھی ادھیکار
جتھیندیاں نے جدوں پڑتال کیتی تان انان شکت ظاہر کیتا کہ ایہہ
بھارتی فوج دے کجھ پاکل افسران دی کرتوت ہے۔ بعد وچ سی بی
آئی نے پڑتال کیتی تے رپورٹ اج تک نشر نہی کیتی جس توں فوج تے
شک ہو پکا ہو جاندا ہے۔

۱۹۷۵ ای۔ وچ جہڑے کشمیری براہمن (کرپرا رام ہری) گورو تیغ بہادر
اگے فریادی ہوئے سن کہ اورنگزیب زبردستی انان نوں مسلمان بنن
لئی مجبور کر رہا ہے تے بعد وچ گورو صاحب نے شہادت دتی سی،
اوہ مٹن دے ہی سن۔

سٹائیکل یا تری - ۱۹۸۹ نے اس ویلے دے پنڈت دا ناں مکند لال جاں آ
مکندا دسیا ہے۔ جدوں مکندا گورو صاحب دا شردھالو بن گیا تان
گورو صاحب نے اوتھے دھرم سالان بناؤن دا حکم کیتا۔ مکندے نے اک
چوڑی صلح اپر دھرم سالادا نرمان کروایا جو مغل حکومت ویلے
کیسے سمیں ڈگ پئی تے صرف تھڑا ہی بچیا رہا ہے ہن تک۔

https://en.wikipedia.org/wiki/Kashmiri_Pandit_festivals
منی سنگھ - ۲۹۹ تے وی گورو صاحب دا کشمیر والے پاسیو قابل
آؤنا لکھیا ہے۔

اتھوں شک پیندا ہے کہ گورو صاحب ساؤن دے مہینے مٹن وکھے
پر دوسرے پاسے ٹوت۔ سن۔ ساون سمت ۱۵۷۶ (اگست سنّ ۱۵۱۹)
ہن کہ ساون دے مہینے صاحب حسن ابدال سن۔

گروداره صاحب اونٹیرا

آپے ونچارا ساچے ابرهوبھاندا .. ۱۲ بید کتیب ن سمرت ساست .. پاٹھ پرا ن اده نهی آست .. کرهتا بکتا آپ اگوچڑ آپے الکھ لکھاندا .. ۱۳ جاسن بھانا تا جگت اپایا .. باجه کلا آڈان رهایا .. برهما بسن مهیسن اپائے مایه موه ودهاندا .. ۱۴ ورلے کو گر سبڈ سنایا .. کر کر دیکھے حکم سبایا .. کهنڈ برهمند پاتال ارمبهے گپته پرگئی اندا .. ۱۵ تا کا انت ن جانے کوئی .. پورے گرتے سوچهی ہوئی .. نانک ساچ رتے بسما دی بسم بهئے گن گاندا .. ۱۶ ۳ ۱۵

برهم داس نے سب دے ویاکھیا سنی. پور وی من دیاں جو شنکاواں سن دور کیتیاں تے اخیر گورو صاحب اگے دنداوت کر دی. برهم داس نے گورو صاحب کولوں سکھی منگ لئی. گورو صاحب نوں اپنے گھر بیجیاڑے ہی لے آیا. برهم داس گل وچ سولنگ پائی رکھدا سی. گورو صاحب نے اوپدا اوہ بهار وی لہا دتا.

مٹن رهنڈیاں ہی بابا جی نوں خبر ملی کہ افغانستان دا بادشاہ بابر پنجاب دیاں ریاستاں بهیڑا (بهیڑا) کھشابتے چنیوٹ گیڑا کت، ریاستاں کولو موئی

سنکاراچاریا مندر، بری پریت، سری نگر

وہاندا .. ۲ نہ تیر سرگ مچھ پیالا .. دوجک بھسٹ نہی کھے کالا .. نرگ سرگ نہی جمن مرنا نہ کو آئی ن جائدا .. ۳ برهما بسن مهیسن ن کوئی .. اوژن دیسے ایکو سوئی .. نار پرکھ نہی جات ن جنما نہ کو دکھ سکھ پاندا .. ۴ نہ تیر جتی ستی بنواسی .. نہ تیر سدھ سادھک سکھواسی .. جوگی جنگم بهیکھن کوئی نہ کو ناتھ کھاندا .. ۵ چپ تپ سنجم نہ برت پوجا .. نہ کو اکھ وکھانے دوجا .. آپے آپ اپائی وگسے آپے قیمت پاندا .. ۶ نہ سچ سنجم تلسی مالا .. گوپی کانن گو گوالا .. تنت منت پاکھنڈن کوئی نہ کو ونسن وچاندا .. ۷ کرم دھرم نہی ماکھی .. جات جنم نہی دیسے آکھی .. ممتا جال کال نہی ماتھے نہ کو کسے دھیاندا .. ۸ ننڈ بند نہی جیون جنو .. نہ تیر گورکھ نہ ماچھنڈو .. نہ تیر گیان دھیان کل اوپت نہ کو گنت گاندا .. ۹ ورن بهیکھ نہی برهمن کھتری .. دیون دیہرا گو گاتتری .. ہوم جگ نہی تیرتھ ناوون نہ کو پوجا لائیرا .. ۱۰ نہ کو ملا نہ کو قاضی .. نہ کو سیکھ مسائک حاجی .. رینت راؤ ن بوئے دنیا نہ کو کہن کھاندا .. ۱۱ بھاؤن بهنگی نہ سو سکتی .. ساجن میت بند نہی رکتی .. آپے ساہو

بابر اپنے جندگینامے وچ لکھدا ہے کہ: (فروری ۱۵۱۹) اپنی فوج دی کمزوری دے باوجود میں تہہ کیتا کہ اک ویران ہندوستانی علاقہ دا گھیڑا کڈھیا جاوے۔ اسیں اٹک دے لاگیو سندھ دریا پار کیتا۔ ہندوستان دی فتح ہمیشہ میرا سینا رہا ہے۔ پھر آہ بھیڑا (بھیڑا)، کھشاب، چناب تے چنیوٹ جہے علاقہ لے سمیں توں ساڈے ترکان دے تحت رہے۔ اس کر کے انان نوں میں اپنے ہی گندا آیا ہاں تے ضروری سمجھدا ہاں کہ جس طرحاں وی ہووے امن جاں جنگ رانہی انان نوں دوبارہ حاصل کران۔ ہرڈنگر دے سرتے اک اسر پھی تے ہر گھر توں تڑ اشرفیاں پرانے سمیاں توں ہی اس علاقہ دا مالیا تہہ کیتا ہویا ہے۔ سو لوں گھائی دے انیکاں معتبر لوک بھیٹاواں لے مینوں ملنے شروع ہو گئے۔ بھیڑے دے لوکان نوں میں کپھا کہ میں تہاڈے نال لڑائی دی منشا نال نہی آیا۔ اوتھے اک جھیل سی جس دی خوبصورتی توں بے انان پرہاوت ہویا کہ میں اوتھے باغ لوا دتا جس دا نام میں 'باغ اشفا' رکھیا۔ اج کلہ بھیڑا، کھشاب اے چنیوٹ دے حکمران دولت خان (ابارایملودھیہ ابراہیم) لاہور دے حکیم تحت بن۔ اریدا وڈا پتر علی خان اج کلہ بھیڑے دا مالک ہے۔ دولت خان دا پتا تاتار خان اوہ بندہ

سی جس نے ہندوستان تے حملہ کیتا تے انت وچ بھلول ابارایملودھیہ ابراہیم نوں دلی دے تخت تے بیٹھا دتا۔ خان دا اپنا علاقہ سمر ہند تے ستلج دا اتری بھاگ سی۔ اس علاقہ دا مالیا تے کروڑ توں ودھ سی۔ بھیڑے دا مالک مینوں چار لکھ اشرفیاں دینا من گيا۔ میں پھر کوئی لٹ مار ناں ہون دی۔ مینوں قابل توں خبر ملی کہ ۴ مارچ نوں میرے گھر پترے جنم لیا ہے۔ کیونکہ میں ہندوستان فتح کرن دی مہم تے سی میں انوں شبہ سنکیت وجوں لیا۔ اسیں پھر خوب مستی کیتی۔ دارو شارو پیتی۔ ۳۰ مارچ (۱۵۱۹) نوں اسیں واپس قابل آ گئے۔ * سائیکل یاتری - ۱۹۰۰ انوسار گورو نانک نے بابر نوں ۷ پاتشاپیاں مٹن کشمیر وکھے بخشیاں سن۔ * کئی لکھاریاں نے لکھیا ہے کہ پرسدھ پنڈت برهم داس نال گورو صاحب دا میل سری نگر ہویا ہے - (سائیکل یاتری - ۱۹۷) جوں کہ بھائی ویر سنگھ نے ابرہ میل مٹن وکھے ہونا لکھیا ہے (پراتن - ۱۷۰) اسیں بھائی ویر سنگھ دی گل نال سہمت ہاں۔

بھگوان اونتی سوامی مندر دے کھنڈرات، اونتیپیر۔

رقم پھرتی دی لے کے گیا ہے۔ گورو صاحب نے محسوس کیتا ایہہ سنہری موقع ہے کہ بابر نوں جا کے ملیا جائے تے دلی نوں اباراہمولودھیب ابراہیم خاندان توں چھٹکارا ملے۔ گورو صاحب نے محسوس کر لیا سی بنگالی تلان وچ تیل نہی (بادشاہ الاؤالدین حسین) اوہ سمبھانا گورو صاحب نوں بابر وچ نظر آئی جہڑی اوہ پورب وچ ڈھونڈ رہے سن۔

اتھوں ہی پھر صاحب نے بابر دا پچھا کرن دا سوچ لیا اتے جا اکھر اوہنوں قابل جا ملے سن۔

اگے ایہہ ثابت ہندا ہے کہ گورو صاحب نے بابر نوں ہندوستان دی بادشاہی بکھسی سی۔ ایہہ قدرتی ہے کہ بخشش ویلے حالات سکھاوے ہونگے تاں ہی گورو صاحب اسیس دینگے۔ بہتے اتھاسکاراں نے ایہہ لکھ دتا ہے کہ سیدپر (ایمن آباد) وکھے گورو صاحب نے بابر نوں اسیس دتی سی۔ جدوں کہ سیدپر وچ تاں اس موقع قتلہم کیتا سی بابر نے۔ اتھاس وچ اؤدا ہے گورو صاحب تاں ایہہ ظلم ویکھ کے کافی سماں گم رہے سن، (بالا)۔ سو اسیس والی گل تاں ہی سنبھو ہے جے گورو صاحب بابر نوں سیدپر دے حملے توں پہلاں ملے ہون۔ پھر قابل وچ چکی وی موجود ہے جس بارے کیتا جاندا ہے کہ بابر نے گورو صاحب کولو پسائی سی۔ سو گورو صاحب اتے بابر دا میل ایمن آباد توں پہلاں وی ہو چکا سی اتے اوہ ہویا سی قابل وکھے۔

برہم داس کشمیر دے علاقے وچ باقی تھاواں تے وی گورو صاحب دے نال رہا۔ رہندی زندگی پھر سکھی دا پرچار کشمیر گھاٹی وچ کیتا۔ انتناگ مٹن جاں بیجیائے دے علاقے وچ سکھی دا جواج پریہلت

بری پربت، سرینگر، سکھ راج دا قلعہ۔

روپ ویکھ رہے ہاں ایہہ برہم داس جہے پرچارکاں دے بدولت ہی ہے۔ (کشمیری بھاشا وچ ناگ دا مطلب چشمہ ہندا ہے: انتناگ، ویریناگ، سکھناگ ادی)۔

بیجیائے توں پھر ۲۰ کہ۔ می۔ دا پینڈا کر کے گورو صاحب اونتیپیرا پہنچے۔ ایہہ شہر وی پنڈتاں دا وڈا کیندر سی۔ راجا اونتیپورن (۸۵۵-۸۸۳ ای) جو موجودہ کشمیر دا جنم داتا ہویا ہے جس نے تھان تھاپتے جہلم دریا نوں ڈونگھا کر کے کشمیر نوں بار بار اُن والے پڑاں توں مکت کرایا سی۔ اوسے نے اتھے وشنوں بھگوان نوں سمرپت اک عالیشان مندر بنایا۔ اس مندر دے کھنڈرات اج وی مندر دی گورومٹی کہانی بول بول کے دسدے۔ کشمیریاں دا مننا ہے کہ مارتند (مٹن) دے سسورج مندر تے اجیہے پور مندریاں نوں سلطان سکندر بتشکن نے ڈھاپیا سی۔ پر انگریز پراتتو وگیانیاں (مورکراپھٹ تے

اداسی اشترم سری نگر۔ بابا سری چند دے اداسی مٹھا نوں ہولی ہولی سکھی توں پرے کر دتا جا رہا ہے۔

ٹریبیٹک) دا مننا ہے کہ سکندر نے بت وغیرہ ضرور برباد کیتے ہونگے پر مندریاں دیاں وشال پتھرلی سلاں نوں جاں تاں برود اکھاڑ سکدا سی جاں پھر بھچال۔

خیر گورو صاحب دے اتھے آؤنا ثابت کردا ہے کہ ہندومت دی اجے وی اس علاقے وچ حیثیت بنی سی۔ اتھے وی لگدا ہے کہ گورو صاحب نے براہمنان نوں پی سمبودھن کیتا۔ ایہہ بعد کیسے ویلے براہمن وڈی گنتی وچ اسلام دھارن کر گئے۔ اونتیپیرا وکھے وی گورو صاحب دی آمد دی یادگار دے روپ وچ گرو دوارہ صاحب موجود ہے۔ اندازہ ہے کہ بابا سری چند جی نے اتھے وی پھیری پائی سی۔

---◆---

سری نگر وچ سری بابا

اونتیپیرا توں ۳۰ کہ۔ می۔ دا پینڈا کر کے گورو صاحب سری نگر پہنچے۔ جدوں سرینگر گورو صاحب پہنچے تاں انان دا پھراوا عجیب سی۔ پٹھی کھل دا کوٹ پایا سی۔ لک دوالے رسے لوپٹے ہوئے سن۔ مٹھے

سری گورو نانک چرن استھان بیروہا

تے کیسے دا تلک جیہا سی۔ کجھ سادھوآں نے گورو صاحب دی پچھان دسّ دتی کہ ایہو ہن گورو بابا نانک۔ پرسدھ مندران تے دھارمک مکھیاں تک گورو صاحب دی اپما پہلاں ہی پہنچ چکی سی۔ براہمن لوک گورو صاحب نوں ہندو دھرم رکھنک سمجھدے سن کیونکہ صاحب نے کئی تھانئی مسلمان حکمراناں نوں مذہبی کٹڑواد اتے پکھپات توں ورجیا سی۔

جوہیں کہ اتان دی ہر تھان پہنچ ہندی سی اوہ علاقے دے حکمران نوں ملدے تے پھر دھارمک لیڈراں نوں۔ اتھے وی گورو صاحب کشمیر دے راجے نوں ملے۔

پر جوہیں ہی براہمن مکھیاں نے گورو صاحب دا پہراوا ویکھیا تاں نفرت نال بھر گئے۔ "ایہہ چنگا سادھو ہے جس نے چم پایا ہویا ہے؟" دوسرے پاسے مسلمان حیران سن کہ کی کوئی مسلمان فقیر کیسے دا تلک لائیکا؟ گورو صاحب بازار وچ دی چلدے ہوئے ہری پربت نوں جا رہے سن۔ مگر ودوانان تے تماشیبیناں دی بھیڑ چل رہی سی۔ ویکھا ویکھی کئی لوک نمسکار جاں سلام وی کر رہے سن۔

اونی دنی ہری پربت تے جوگیاں دا آسن ہندا سی۔ اوتھے ہی کتے گورو صاحب نے وی ڈیرہ جما لیا۔ جگیا سواں دی بھیڑ وی مگر ہی اوتھے پہنچ گئی۔ ہر

گنگا بل جھیل توں برمکھ پربت دا درش۔ اج اتھے کوئی مٹھ مندر وغیرہ دا نشان جاں کھنڈر نہیں ہے۔

کوئی اس بچتر سادھو دے بچن سننا چاہندا سی کہ اجیہا بھیس اس نے کیو بنایا ہویا ہے۔

اتھاس 'چ آؤدا ہے کہ اس ویلے جدوں چرچہ چلدی تاں لوک سماں بھلّ جاندے۔ دو تّ دن تک ٹک ٹکی لا گورو صاحب نی لوک سندے رہے۔ ودوان سوال تے سوال کر رہے سن۔ نال ہی کئی وار گورو صاحب اگلے دے سوالاں دا جواب کیرتن وچ دندے۔ مردانے دی رباب نے رنگ بنیا سی۔

پر پرکار دے سوال جواب پور رہے سن:-

دھرتی کا پدے آسے کھڑی ہے؟ کجھ لوک سکھی ہن کجھ دکھی؟ ربّ دکھ کیو دندا ہے؟ ربّ کتھے رہندے؟ بندے نوں ویاہ کرناں چاہیدا کہ نہی؟ مرن بعد بندہ کتھے جاندا ہے؟ آدی آدی..؟

جواب نالو نال مل رہے سن تے اوہ وی ترنم وچ:

محلہ ۱ پیکو پادھڑ بیکّ دڑ گر پوڑی نچ تھانّ -- روڑو ٹھاکر نانکا سبھ سکھ ساچو نامّ -- آ پوڑی -- اپینے آپ ساچ آپ پچھانیا -- امیز دھرت وچھوڑ چنڈوا تانیا -- وں تھما گگن رہائ سبڈ نیسانیا -- سورج چنڈ اپائ جوت سمانیا -- کیئے رات دننٹ چوچ وڈانیا -- تیرتھ دھرم ویچار ناوَن پر بانیا -- تدھ سیر اوڑن کوئی کہ آکھ وکھانیا -- سچے تخت نواس پور اوَن جانیا -- ۱

کیہا جاندا کہ بہت ساری بانی اتھے کہی گئی۔

اس ویلے جنہاں دھارمک وٹکتیاں دی چڑھت سی اوہ شنکر اچار یہ مندر تے ہری پربت تے براجے۔ اتھے سری نگر وچ وی گورو صاحب نے سکھ سنگت کھڑی کیتی سی پر جوہیں کہ کئی تھانئی ہویا، اتھے بابا سری چند دے اداسیاں دی آواجائی بنی رہی جس کرکے اتھوں دی سنگت سکھی دی مکھ دھارا توں بولی بولی لامبھے ہو گئی۔ سری نگر دے سری چندیئے اداسیاں وچوں پنڈت پرشوتم داس قول تے مہاتما ابناشی منی دا ناں سبھ توں اپر آؤدا ہے۔ یاد رہے سری چند دے اداسی سادھو اپنے شر دھالواں دا دھرم پریورتن نہی سن کر دے بھاؤ ہندو دھرم دے اصولاں جوہیں جات پات، مورتی پوجا، سگن اپسگن، کرم کاند اتے پور ہندو پوجا پدیتیاں نوں مندے رہندے جس کارن اتان دیاں سنگتاں موقعے اوُن تے واپس ہندو دھرم وچ زبب ہو جاندیاں ہن۔ ایہو کارن ہے سری نگر وچ بابا جی دی یادگار تاں ناں بیج سکی پر اتھے بابا سری چند دا مندر ضرور ہے۔

سری نگر نوں سر بیوپاک نرنکار دے نام دا سنیہا دین اپرنٹ گورو صاحب بڈگام ول ۲۷ کہ۔ می دا سفر کرکے بیروا پہنچے۔ بیروا دی اتھاسک مہنتا دا اس گل توں اندازہ لگ جاندا ہے کہ کشمیر دے گورنر لال محمد کھٹک نے سن ۱۷۶۶ وچ اتھے اک قلعہ تعمیر کروایا سی۔ اندازہ ہے کہ اتھے وی اونی دنی کشمیری پنڈتاں دی چوکھی آبادی ہوویگی۔

اتھے جتھے گورو صاحب نے چرن پائے گرسکھاں نے گردھام تعمیر کیتا ہویا سی جو ۱۹۴۸ دے ہڑانے روڑھ کھڑیا۔ بعد ۱۹۷۵ وچ سکھاں نے شاندار

جدوں آجڑی نے باپے مردانے نوں لگاتار دو دن باہر بیٹھیاں دیکھیا تان کہندا، ”مینوں تان تسی کوئی چور ڈاکو لگدے ہو۔ بی: ۴۰ تصویر۔ (کشمیر وچ بابا)

گرنسستھان اوسے پہلی تھان بھاؤ سکھ نالہ دے کنڈھے بنا لیا۔

گورو صاحب سرینگر توں ہی برمکھ گنگا پہنچے ہونگے۔ تے ہو سکدے واپس وی سری نگر، بیروا ہندے ہوئے بارامولا، سبھو پور، تے جتھے اجکل کپواڑا ہے ادھروں ہندے ہوئے ساردا (جاں شاردا) شکتیپتھ پہنچے ہونگے۔ انج سکھ اتھاس وچ شاردا جانا کتے تصدیق نہی ہندا۔

سری نگر توں ہی ۱۶ ک۔ می۔ اتر پورب وچ پروان باغ (جاں نیڑے تیڑے) گورو صاحب نے چنار دے رکھاس وچ مٹھے جل دا چشمہ جاری کیتا سی۔ اوہ چشمہ ۱۹۳۲ تک جاری سی پر چنار دا رخ ڈگ چکا سی۔ سائیکل

یا تری نے لکھیا ہے کہ کیونکہ اتھے شر دھالو گھٹ پہنچدے نے اس کر کے سکھانے پرواہ ناں کیتی کہ اتھے یادگار بنائی جائے جس کر کے ہولی ہولی ایہہ تھان بن شارکا دیوی ہندو استھان بن چکا ہے تے سناتنی براہمنان دے قبجے وچ ہے۔

کشمیر وچ ہی بابا جی نوں خیر ملی کہ افغانستان دا بادشاہ بابر پنجاب دیاں ریاستاں بھیڑا (بھیڑا) کھشاب تے چنیوٹ گبڑا کت گیا ہے تے ریاستاں کولو موٹی رقم پھرتی دی لے کے گیا ہے۔ گورو صاحب نے محسوس کیتا کہ ہن موقع ہے کہ بابر نوں جا کے ملیا جائے تے دل سی نوں ابارا اپیملودھیب ابراہیم خاندان توں چھٹکارا ملے۔

اس کر کے گورو صاحب پورب نوں اپنی کشمیر دی یاترا وچے چھڈ (بھاؤ پوربی کشمیر) پچھم نوں ہو ترے ی لگدی ہے کہ انان نوں لگا کہ بابر پیشاور دے کتے نیڑے تیڑے ہی ہے۔ ایہو کارن ہے کہ کشتواڑ، بہدرواہ، جموں دے علاقیاں لئی گورو صاحب دوبارہ کرتا رپور توں آئے سن۔

---◆---

جدوں آجڑی باپے مردانے نوں کہندا،

”مینوں تان تسی کوئی چور اچکے لگدے ہو۔“ D

گورو صاحب بیروہا توں توس میدان آئے سن۔

ایہہ گھٹنا کشمیر دی سبھ توں مشہور چراند توس میدان دی ہے۔ توس میدان بیروا توں پنچھ پیر پنجال پہاڑاں دے پیراں وچ پیدا ہے۔ ۵ ک۔ می۔ لمتے ڈھائی ک۔ می۔ چوڑا ایہہ میدان گرمیاں وچ ایو لگدا جویں ہرے رنگ دی دری وچھائی ہووے۔ اس تھان گورو صاحب تے مردانے نوں اس پہاڑی علاقے وچ سر لکاؤن نوں اک تھان ملی۔ گورو صاحب اتھے بہہ اکال پرکھ دے شکرانے وچ لین ہو گئے تے مردانہ ادھر

وی ٹھنڈے علاقے وچ رکھ تھلے بہن والی گل کچھ زیادہ چجدی نہی۔ بہر گرمی ویلے وی اس علاقے دا تاہمان ۳۰* توں لے نہی جاند۔ نالے کنسی تھانہی دیکھیا گیا ہے کوہلی منگھڑت گلاں وی اکثر لکھ دندے۔ کشمیر توں ہی قابل-ی پرسدھ اتھاسکار فوجا سنگھ تے کریال سنگھ پراں وی منیا ہے کہ گورو صاحب سرینگر توں پچھم نوں ہو گئے سن۔ پر انان ودوانان نے ایہہ ناں دسسیا کہ کی کارن بنیا بہدرواہ جان دے بجائے گورو صاحب پنچہ صاحب نوں گئے۔ (ویکھو ایٹلس گورو نانک دیو جی دے سفر) ی منی سنگھ - ۱۹۲۸ نے وی لکھیا ہے کہ گورو صاحب کشمیر توں پیشاور نوں گئے۔

□ H.A. Rose page 678 also says that Guru sahib proceeded towards Punja sahib from Kashmir

سوڈھی - ۱۹۷۰ انوسار اتر دی یاترا صرف اک سال چلی۔ نالے سوڈھی نے آ ایہہ وی لکھ دتا کہ صاحب سید پور توں ہی تھلا جو گیا ہے۔ (بماچل، کشمیر لے حسن ابدال، قابل دی یاترا نوں اک سال وچ پورا کرنا سنہو نہی لگدا۔ اس کر کے ایہہ منن یوگ نہی ہے۔)

بی: ۴۰-۱۲۵ تے سائیکل یاتری - ۵۰، ۵۱

سائیکل یاترا - ۱۸۵۰ انوسار جو امیرا کدل وکھے بابا سری چند دا مندر آ ہے ایہہ اصل وچ گورو صاحب دے براجن دا استھان ہے۔ برمکھ پربت گنگا بل- کوہلی - ۱۳۰ نے لکھیا ہے کہ گورو صاحب برمکھ گنگا بل وی گئے۔ ۱۶۸۷۰ فٹ اچی برمکھ چوٹی دے پیرا وچ گنگا بل ناں دی دو ک۔ می۔ لمی جھیل ہے۔ اتھے آبادی دے نامو نشان نہی بن۔ صرف ہندو شر دھالواں دی دند کتھا موجود ہے کہ برمکھ پربت تے وی شو جی مہاراج رہندے بن۔ اے کتھا دسی جاندی ہے کہ اک سادھو نے ۱۱ واری اس پربت تے چڑھن دی کوشش کیتی تے ہر وار ناکام رہا۔ آووی وار جدوں اوہ کوشش کر رہا سی تان کی ویکھدا ہے کہ اک گجر پہاڑ توں اتر رہا ہے۔ اس نے گجر نال گل بات کیتی۔ گجر کہن لگا کہ میرے ڈنگر گواچ گئے سی اونان نوں لبھدا لبھدا میں اے تک چلا گیا۔ پہاڑ تے جا کے میں کی ویکھیا کہ اک پتی پنتی دا جوڑا گان دا دودھ منکھی کھوپری وچ چوے کے پیندے تے باقی چٹان تے ڈول دندے۔ تے

سادھو نے گجر نوں کہیا کہ مینوں اس تھان تک لے چل جتھے انان دودھ ڈولیا سی۔ اکھے سادھو نے اس ستھان تے پہنچ، چٹان نوں چٹیا جس تھان دودھ ڈلا سی تے سادھو دا اس پرکار ادھار ہو گیا کیونکہ اوہ جوڑا کھڈ شو جی تے پاربتی سن۔

کیونکہ برمکھ پربت تے کوئی جوگی مٹھ جاں وبار دے نشان نہی بن اس کر کے اسیں کوہلی نال سہمت نہی ہاں کہ گورو صاحب اینا لما پینڈا (سری نگر توں ۶۰ ک۔ می۔) کر کے گئے ہونگے۔ پھر وی ضرورت ہے ستھانک گرسکھ اس مصلی تے پچھ پڑتال کر لین۔ کیونکہ کوہلی نے لکھیا ہے کہ گورو صاحب چنار دے رکھ تھلے بیٹھے سن۔ اکھے اوہ رکھ اج وی ہے۔ انج

ادھر کھان پین دی بھال لئی نکلیا۔

دور اک ہٹا کٹا آجڑی بھیڈاں بکریاں چار رہا سی۔ اوہدا دھیان مردانے ول پیاتے ویکھ اس دا دل سہمیا کہ کتے کوئی چور ڈاکو ناں ہووے۔

اگلے دن آجڑی اوسے پہاڑی چرانڈ وچ اپنا مال لے کے پھر پہنچیاتے کی ویکھدا ہے کہ دور اوہ دو بندے اجے وی کلھ والی تھان بیٹھے ہوئے۔ ہولی ہولی ہمت کر کے اوہ گورو صاحب دے لاگے پہنچیاتے نفرت بھری نگاہ نال مردانے تے گورو صاحب نوں تکیا۔ گورو صاحب نے انوں اشارہ کیتا کہ اگے آ جاؤ۔ آجڑی کول گیا کوئی سلام /نمسکار ناں کیتی تے ڈبر ڈبر ویکھی جاوے۔

ہار کے بول پیا، "تسی کون ہو جو اتھے اجڑ وچ لکے بیٹھے ہو؟" گورو صاحب نے کیتا، "تینوں کی لگدا کہ اسیں کون ہاں؟"

ایالی کہندا "سچ پچھو تاں مینوں تسی کوئی چور، ڈاکو، بٹواڑے لگدے ہوتے بھیس تسان کجھ کجھ سادھاں والا بنایاں ہویا ہے۔ پر جے تسی سادھو فقیر بندے تاں بسنتی وچ جاندے۔ اتھے ناں رات گزاردے۔"

گورو صاحب نے کیتا تے بھائی توں آپ کون ہے؟ الی کہندا میں بکروال ہاں۔ بھیڈاں بکریاں دا رکھوالا ہاں۔

گورو صاحب نے کیتا بھائی تینوں تاں اپنے مال دی خبر نہی، توں سانوں کتھوں سمجھیگا۔ جا پہلاں اپنا مال ڈنگر سانہ۔

کشمیر دے توسمیدان وچ چردیاں بھیڈاں

توسمیدان -خالصہ فوج دی نگاہ چوکی جس نں سائیکل یاتری نے کتے دمدا صاحب لکھیا کتے گورو دارہ پہلی پاتشہابی - یاتری دوارا ۱۹۳۲ ای. وچ لئی گئی تصویر۔

سو بکروال ل ہوش آئی جو مال سننجا چھڈ کے دور نکل آیا سی۔ واپس اس پاسے دوڑیا جتھے بھیڈاں بکریاں چردے چھڈ گیا سی۔ دور دور ویکھے کتے کوئی جانور نظر نہی سی ا رہا۔ گھبراہٹ وچ اس ساری چرانڈ گاہ ماری۔ جانوراں دا کتے کوئی کھوج کھرا نہی سی مل رہا کہ کدھر گئے۔ لبھدے لبھدے شام ہو گئی۔ میرا سارا اجڑ گواچ گیا ہے۔ ہو سکدے کہ بگھیاڑ بے گیا ہووے تے ڈردا سارا اجڑ کتے دوڑ گیا ہے۔ آجڑی سوچ رہا سی کہ جانوراں دے مالکان نے ساڈا جیناں حرام کر دینا جے اجڑ ناں ملیا تاں۔

آجڑیاں دا پنڈ وی واہوا ہٹواں سی۔ پنڈ گیا تے جانوراں دے گواچن دی گل اجڑ دے مالکان نوں دسی۔

اجڑ دے مالکان جدوں ساری گل سنی تاں سیانیا سوچیا کہ کتے اوہناں فقیراں دی ہی کرامات ناں ہووے جنان تے آجڑی نے شک کیتا سی۔

اگلے دن اجڑاں دے مالک تے آجڑی اکٹھے ہو پہلاں گورو صاحب دے ڈبرے تے آئے تے آکے متھا ٹیکیا۔ مردانے نے کیتا کہ کیو بھائی بکروانو خیر تاں ہے؟

آجڑی بولے کہ مہاتما جی ساڈے منڈیاں کولوں غلطی ہو گئی ہے جنان تھانوں شک دی نگاہ نال ویکھیا۔ ساڈے تے ترس کرو کہ ساڈا مال مل جاوے۔ گورو صاحب نے حوصلہ دتا کہ چلو کوئی گل نہی۔

اوہناں دی حلیمی ویکھ گورو صاحب نے کیتا کہ جس پہاڑی تے آپاں بیٹھے ہاں اس دے پچھم پاسے ۴-۵ میل ہٹوا اک تلاب ہے اوتھے جا کے ویکھو کتے تھادا اجڑ اوتھے ناں ہووے۔

آجڑی جوہں ہی اوتھے پہنچے سارا اجڑ اکٹھا چر رہا سی۔ اجڑاں دے مالکان جدوں اجڑ نوں بر نوں چردا ویکھیا تاں اوہناں دے ساہ وچ ساہ آیا۔ آجڑی اپنا مال لے واپس گورو صاحب کول آئے اتے چرنیں ڈگ پئے۔ جس آجڑی نے رکھاپن دکھایا سی بار بار معافیاں منگ رہا سی۔ کئی اتھاسکاراں اس آجڑی دا ناں 'ہیلا پہلا' دسیا ہے۔

ہیلا پہلا گورو صاحب دا پکا شردھالو بن گیا۔ ہیلا پہلا نوں عینی چنتا ہوئی سی کہ اجڑ ملن تے پہلاں اس ضد ہی کر لئی کہ اگے توں میں اجڑ نہی چارانگا تے میں وی اتناں سادھواں نال سادھو ہون جا رہا ہاں۔

گورو صاحب نے آجڑی نوں اپدیس دتا کہ فکر چنتاں ----- (باقی اگلی فائیل وچ)